

Bài tập về nhà số 5

Nền tảng toán học của các mô hình tạo sinh – PIMA

Chủ đề: Mô hình năng lượng

Người giải: Võ Hoàng Nhật Khang

1. Xét một máy Boltzmann gồm k nút $x := (x_1, x_2, \dots, x_k) \in \{0, 1\}^k$ với $b_1, b_2, \dots, b_k$ lần lượt là các thiên vị của nút $x_1, x_2, \dots, x_k$ và w_{ij} là trọng số của cặp nút x_i và x_j . Hàm mật độ xác suất của mô hình là

$$p(x; W, b) := \frac{1}{Z} e^{-E(x; W, b)},$$

trong đó

- $W = (w_{ij})$ là ma trận trọng số.
- $b = (b_1, b_2, \dots, b_k)$ là vector thiên vị.
- E là hàm năng lượng và $E(x; W, b)$ là năng lượng ứng với cấu hình x và bộ tham số W, b .
- $Z = \sum_{x \in \{0,1\}^k} e^{-E(x; W, b)}$ là hằng số chuẩn hóa.

Ta lấy D mẫu dữ liệu $\mathcal{D} := \{d_1, d_2, \dots, d_D\}$ độc lập và có cùng phân phối thực nghiệm

$$p_{\text{data}}(x) = \frac{1}{D} \sum_{i=1}^D \delta(x, d_i),$$

với

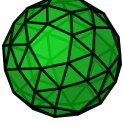
$$\delta(\alpha, \beta) = \begin{cases} 1, & \alpha = \beta \\ 0, & \alpha \neq \beta \end{cases}.$$

Vì sao việc tối thiểu hóa phân kỳ Kullback-Leibler từ $p(x; \theta)$ đến p_{data} và tối đa hóa hàm log-hợp lý $\ln \mathcal{L}(\theta) = \ln p(\mathcal{D}; \theta)$ của $\mathcal{D}$ đối với bộ tham số $\theta := (W, b)$ là tương đương? Tức là chứng minh

$$\operatorname{argmax}_{\theta} \ln \mathcal{L}(\theta) = \operatorname{argmin}_{\theta} D_{\text{KL}}(p_{\text{data}} \| p(x; \theta)),$$

trong trường hợp điểm cực trị θ tồn tại.

Lời giải:

Để chứng minh sự tương đương, ta cần chỉ ra rằng tối đa hóa $\ln \mathcal{L}(\theta)$ tương ứng với tối thiểu hóa $D_{\text{KL}}(p_{\text{data}} \| p(x; \theta))$.

Hàm log-hợp lý của tập dữ liệu $\mathcal{D}$ được định nghĩa là

$$\ln \mathcal{L}(\theta) = \ln p(\mathcal{D}; \theta) = \sum_{i=1}^D \ln p(d_i; \theta), \quad (1)$$

trong đó $p(d_i; \theta) = \frac{1}{Z} e^{-E(d_i; W, b)}$.

Phân kỳ Kullback-Leibler từ p_{data} đến $p(x; \theta)$ là

$$D_{\text{KL}}(p_{\text{data}} \| p(x; \theta)) = \sum_x p_{\text{data}}(x) \ln \left(\frac{p_{\text{data}}(x)}{p(x; \theta)} \right). \quad (2)$$

Thay $p_{\text{data}}(x) = \frac{1}{D} \sum_{i=1}^D \delta(x, d_i)$ vào, ta được

$$D_{\text{KL}}(p_{\text{data}} \| p(x; \theta)) = \sum_x \left(\frac{1}{D} \sum_{i=1}^D \delta(x, d_i) \right) \ln \left(\frac{\frac{1}{D} \sum_{j=1}^D \delta(x, d_j)}{p(x; \theta)} \right). \quad (3)$$

Vì $\delta(x, d_i) = 1$ chỉ khi $x = d_i$, nên

$$D_{\text{KL}}(p_{\text{data}} \| p(x; \theta)) = \frac{1}{D} \sum_{i=1}^D \ln \left(\frac{\frac{1}{D}}{p(d_i; \theta)} \right) = \frac{1}{D} \sum_{i=1}^D \left(\ln \frac{1}{D} - \ln p(d_i; \theta) \right) \quad (4)$$

$$= -\ln D - \frac{1}{D} \sum_{i=1}^D \ln p(d_i; \theta) \quad (5)$$

Do đó

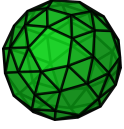
$$D_{\text{KL}}(p_{\text{data}} \| p(x; \theta)) = -\ln D - \frac{1}{D} \ln \mathcal{L}(\theta). \quad (6)$$

Vì $-\ln D$ là hằng số không phụ thuộc θ , việc tối thiểu hóa $D_{\text{KL}}(p_{\text{data}} \| p(x; \theta))$ tương đương với tối thiểu hóa $-\frac{1}{D} \ln \mathcal{L}(\theta)$, tức là tối đa hóa $\ln \mathcal{L}(\theta)$. Vậy:

$$\operatorname{argmax}_{\theta} \ln \mathcal{L}(\theta) = \operatorname{argmin}_{\theta} D_{\text{KL}}(p_{\text{data}} \| p(x; \theta)). \quad (7)$$

2. Xét một máy Boltzmann hạn chế gồm m nút hiện $v = (v_1, v_2, \dots, v_m) \in \{0, 1\}^m$ và n nút ẩn $h = (h_1, h_2, \dots, h_n) \in \{0, 1\}^n$, trong đó:

- $\theta = (W, b, c)$ là bộ tham số, với $W = (w_{ij})$ là ma trận trọng số, w_{ij} là trọng số giữa hai nút v_i và h_j ; $b = (b_1, b_2, \dots, b_m)$ là vector thiên vị của vector biến hiện v ; $c = (c_1, c_2, \dots, c_n)$ là vector thiên vị của vector biến ẩn h .
- $E(v, h; \theta) = -\sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n w_{ij} v_i h_j - \sum_{i=1}^m b_i v_i - \sum_{j=1}^n c_j h_j$ là hàm năng lượng.
- $Z = \sum_{v, h} e^{-E(v, h; \theta)}$ là hằng số chuẩn hóa.

a) Việc giới hạn máy Boltzmann thành một đồ thị lưỡng phân, trong đó các nút ở cùng một lớp không còn tương tác làm cho thao tác tính toán các phân phối biên được thuận tiện hơn. Cụ thể, chứng minh:

$$p(v; \theta) := \sum_h p(v, h; \theta) = \frac{1}{Z} \prod_{i=1}^m e^{b_i v_i} \prod_{j=1}^n \left(1 + e^{c_j + \sum_{i=1}^m w_{ij} v_i} \right).$$

Lời giải:

Ta bắt đầu từ định nghĩa

$$p(v; \theta) = \sum_h p(v, h; \theta) = \sum_h \frac{1}{Z} e^{-E(v, h; \theta)}. \quad (8)$$

Với $E(v, h; \theta) = -\sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n w_{ij} v_i h_j - \sum_{i=1}^m b_i v_i - \sum_{j=1}^n c_j h_j$, ta có

$$e^{-E(v, h; \theta)} = \exp \left(\sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n w_{ij} v_i h_j + \sum_{i=1}^m b_i v_i + \sum_{j=1}^n c_j h_j \right) \quad (9)$$

Tổng theo h là

$$\sum_h e^{-E(v, h; \theta)} = \sum_{h_1=0}^1 \cdots \sum_{h_n=0}^1 \exp \left(\sum_{i=1}^m b_i v_i + \sum_{j=1}^n h_j \left(c_j + \sum_{i=1}^m w_{ij} v_i \right) \right). \quad (10)$$

Tách biệt các phần

$$\sum_h e^{-E(v, h; \theta)} = \exp \left(\sum_{i=1}^m b_i v_i \right) \prod_{j=1}^n \sum_{h_j=0}^1 \exp \left(h_j \left(c_j + \sum_{i=1}^m w_{ij} v_i \right) \right). \quad (11)$$

Với $h_j \in \{0, 1\}$, ta tính

$$\sum_{h_j=0}^1 \exp \left(h_j \left(c_j + \sum_{i=1}^m w_{ij} v_i \right) \right) = 1 + \exp \left(c_j + \sum_{i=1}^m w_{ij} v_i \right). \quad (12)$$

Do đó

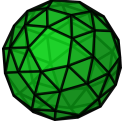
$$p(v; \theta) = \frac{1}{Z} \exp \left(\sum_{i=1}^m b_i v_i \right) \prod_{j=1}^n \left(1 + e^{c_j + \sum_{i=1}^m w_{ij} v_i} \right) = \frac{1}{Z} \prod_{i=1}^m e^{b_i v_i} \prod_{j=1}^n \left(1 + e^{c_j + \sum_{i=1}^m w_{ij} v_i} \right) \quad (13)$$

■

b) Xem xét thuật toán Gradient ascent trên hàm hợp lý được cập nhật như sau:

$$\theta^{(t+1)} = \theta^{(t)} + \eta \frac{\partial \ln \mathcal{L}(\theta^{(t)} | \tilde{v})}{\partial \theta^{(t)}},$$

trong đó

- $\theta^{(t+1)}$ và $\theta^{(t)}$ lần lượt là bộ tham số được cập nhật ở bước $t + 1$ và t .
- $\eta > 0$ là tốc độ học (hằng số).
- $\frac{\partial \ln \mathcal{L}(\theta^{(t)}|\tilde{v})}{\partial \theta^{(t)}}$ là gradient của hàm log-hợp lý $\ln \mathcal{L}$ theo $\theta^{(t)}$ cho mẫu $\tilde{v}$.

Chúng minh rằng:

$$\frac{\partial \ln \mathcal{L}(\theta|\tilde{v})}{\partial \theta} = \mathbb{E}_{v, h \sim p(v, h)} \left[\frac{\partial E(v, h)}{\partial \theta} \right] - \mathbb{E}_{h \sim p(h|\tilde{v})} \left[\frac{\partial E(\tilde{v}, h)}{\partial \theta} \right].$$

Lời giải:

Hàm hợp lý cho mẫu $\tilde{v}$ là

$$\mathcal{L}(\theta|\tilde{v}) = p(\tilde{v}; \theta) = \frac{\sum_h e^{-E(\tilde{v}, h; \theta)}}{Z}. \quad (14)$$

Log-hợp lý

$$\ln \mathcal{L}(\theta|\tilde{v}) = \ln \left(\sum_h e^{-E(\tilde{v}, h; \theta)} \right) - \ln Z. \quad (15)$$

Gradient theo θ

$$\frac{\partial \ln \mathcal{L}(\theta|\tilde{v})}{\partial \theta} = \frac{\partial}{\partial \theta} \ln \left(\sum_h e^{-E(\tilde{v}, h; \theta)} \right) - \frac{\partial \ln Z}{\partial \theta}. \quad (16)$$

Tính từng phần

$$\frac{\partial}{\partial \theta} \ln \left(\sum_h e^{-E(\tilde{v}, h; \theta)} \right) = -\mathbb{E}_{h \sim p(h|\tilde{v})} \left[\frac{\partial E(\tilde{v}, h)}{\partial \theta} \right], \quad (17)$$

và

$$\frac{\partial \ln Z}{\partial \theta} = -\mathbb{E}_{v, h \sim p(v, h)} \left[\frac{\partial E(v, h)}{\partial \theta} \right]. \quad (18)$$

Do đó

$$\frac{\partial \ln \mathcal{L}(\theta|\tilde{v})}{\partial \theta} = \mathbb{E}_{v, h \sim p(v, h)} \left[\frac{\partial E(v, h)}{\partial \theta} \right] - \mathbb{E}_{h \sim p(h|\tilde{v})} \left[\frac{\partial E(\tilde{v}, h)}{\partial \theta} \right] \quad (19)$$

■

c) Thực tế, đại lượng $\mathbb{E}_{h \sim p(h|\tilde{v})} \left[\frac{\partial E(\tilde{v}, h)}{\partial \theta} \right]$ có thể được tính toán dễ dàng (vì sao?). Ngược lại, trung bình $\mathbb{E}_{v, h \sim p(v, h)} \left[\frac{\partial E(v, h)}{\partial \theta} \right]$ lại mất nhiều chi phí tính toán vì phân phối đồng thời $p(v, h)$ lấy trên tất cả cấu hình của v và h . Hãy đề xuất một phương pháp xấp xỉ $\mathbb{E}_{v, h \sim p(v, h)} \left[\frac{\partial E(v, h)}{\partial \theta} \right]$.

Lời giải:

Đại lượng $\mathbb{E}_{h \sim p(h|\tilde{v})} \left[\frac{\partial E(\tilde{v}, h)}{\partial \theta} \right]$ dễ tính vì khi $\tilde{v}$ cố định, các h_j độc lập, cho phép tính kỳ vọng riêng lẻ theo $p(h_j|\tilde{v})$.

Ngược lại, $\mathbb{E}_{v, h \sim p(v, h)} \left[\frac{\partial E(v, h)}{\partial \theta} \right]$ đòi hỏi tổng trên tất cả cấu hình v, h , rất tốn kém.

Phương pháp xấp xỉ: Sử dụng *phương pháp tương phản* (Contrastive Divergence, CD- k). Bắt đầu từ $\tilde{v}$, chạy Markov chain k bước (thường $k = 1$) để lấy mẫu $v^{(k)}, h^{(k)}$ và dùng $\frac{\partial E(v^{(k)}, h^{(k)})}{\partial \theta}$ để xấp xỉ kỳ vọng. ■